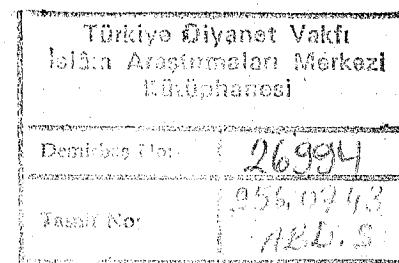

تاریخی وثیقہ

سلطان عبدالحید ثانی بے دار

عمر المیم شرف ، سلطان عبدالحید خان ثانی : صورت خانی
اصغر ، قریب ، سلطان عبدالحید ثانی کا نہیں اور کہا

استادیول

مکالہ ملیحہ میں ، باب عالی قارشو سندھ

۱۹۴۸

ہر حق حفظ طلب

سلطان عبدالحید خان ثانی : صورت خلی

ولادت ۱۶ شعبان ۱۲۵۶ - جلوسی ۱۱ شعبان ۱۲۹۳ - خلی ۷ ربیع الآخر ۱۳۲۷ -
وفات ۲۸ ربیع الآخر ۱۳۳۶

حریری : عبیر الرحمن سرف

عثمانی پادشاه‌لرینک از دیاد سن جهشندن ایکنچیسی و امتداد سلطنت
اغشاریله درد نجیسی اولان سلطان عبدالحید خان ثانی آرتق تاریخه مال
اولنی. علاقق دار فاذن ال چکمیسله کیروده قالانزک خصوصت دنیویه
واختراصات قلیله‌لرینه خانه چکلمک لازم کلور. موتاپه رحمت او قومق
و تقصیراته مفترت هیله ملث مقتصد نجابت اسلامیه‌در. او توڑ اوچ سنه
سورن حکومتی محکمه و تنقیداتک ایلروده مورخینک عادل و جذافارینه
و بیطرف قلمملرینه عائد پروظیفه‌در.

شهر یار مشارالیک سیما و بنیه‌سنده خاندان عثمانیه به مخصوص اولان
علامات ایوجه فرق و مشاهده اولنور ایدی. نته کیم جانتله بالینی
طرقدن ترسیم اولنان فاتحک تصویرنده خاقان سابقک خطوط و جهیسی
نمایاند. گندوسی ذکی و حساس، دقیقه شناس، معامله‌معتمدوسی نازک،
حلالت مخصوصه صدایه مالک، افديلکلک و خلافت و سلطنتک هنزو وقاریتی
مع التقدير تمامیله یرینه کتیربر، بندکاتی تلطیف و کندیله کوروشن
اجابی طائلی دیلی و جاذبۃ نزاکتی ایله تسخیر ایمه‌نک یولانی بیلیر، تهدیدیخی
حقلیه ایقاوه قادر ولدی الحاجه اظهارشدت و یاسکین حدنه مقتدرایدی.
کوچک باشدن برومبلی اولدیه واهمه‌نک تائیریله سلطنت و حیاتی دامها
تلسلکده کورمک کندوسنده بر مرض مز من مخنوی حالی آمش ایدی.
زور ناجیلرک القات آت متولیه‌سی و هننه صروحه جنبان اولمقله حفظ جاه
ایچیون خاطره کان و کلیان تقدیمات و تضیقاتک کافه‌سی اجرا و خواب
و آرام و فعالیت و اهتمانی بو او غوردم فدا یلیکی حاله جناب رب قدریک

سلطان عبدالحید خان نانی: صورت خانی

بو خصوصدن ترق او لوئناسنی شدته الزام ایارم . نانیاً احوال هماندهد
فتوا یه صراحت او لحق حدت او لغنه بوکون دخی مسئله نک طرف شرع
شیریندن استفتا او لنسنی تکلیفه ایارم . »

بو تکلیفلر آقیشلره قبول اولندی و فتوی امینک جلی ایچون
هان بر هیئت ص رخصه کوندولدی . مختار پاشانک سوزلری حضاره کمپنیه
هر و نانیه ترجیان او لدیندن فضله ایراد کلامه حاجت قالمدی و فتوی
امین حاجی نوری اندینک و رو دیه فتوی استحصل اولتیجیه قدر جلسه
موقتاً تعطیل اولندی . فقط اعضا دن هیچ بینک مجلس حسال اوندن
چیه امسی و خارج دن دخی هیچ کیمه نک ایچو و کیمه مسی قرار قطعی
آلتنه آلدی .

فتوى امنی کلادکده اعیان و معبوثان رئیس لری ووکلا (توفیق پاشا
قابیه سی) و فقهه اتسابی او لان بر قایع مجموع مجلس معبوثان رئیسی احمد
رضاعک او طه سنده طوپلاندیار . بر کوچک و مهم انجمن ده او راده
اولندی . هموفه افديارک تو سود ایتدکاری فتوی جسور تی تصویبده
حاجی نوری اندی بدایه تصل کوستردی ، و کندوسی افتایه مأمور
اولدیندن بو خصوصده رأی و مطالبه سی صورلمه لزوم اولدینی افاده
ایدوب سینه اسلام ضیاء الدین اندی یه اشارته : « مفق الاتام ذات عالیاریده .
فتوا ویرمک کندیاریه هائدر . نصل تسبیب بیور ررسه او لوچه ها اجراء
ایدلر . » دیدی .

بونک اوزرینه سوز او زایوب سو قاقرده متجمع و متموج او لان
سیکلر جه خلقک قولیاندن ذیاده فعلیاً هنگز اولدینی سویاندی . نهایت
حاجی نوری اندی رأینی اظهار ایله : « خلudedه میمنت یوقدو . تبدل سلطنت
مقتضی ایسه تکلیفس ایدیکز ، نهضت عزل ایشون . » دیدی . مسود اندیلر
فتوانک نهایت خالع او لحق و باستفنا تکلیفت ایدلک شقلرندن هانکیسخی
ارباب حل و عقد ترجیح ایارسه اجراسی مآلده بر فقره علاوه سیله
تصحیح ایشکله بو شکل تصحیحه حاجی نوری اندی راضی اولندی .
فتوا تیپس و امض اولز دقدن صوکره مجلس صالونه عودت ایدیلر ک

عدالت ازیه سی تجلی ایله رک طاقت قورق دینه او غرادي و خلم او لندی .

هر کسیجه معلوم اولیان کیفیت خلفی بیان و حکایه ایده حکم :

او تو ز بر هارت (۱۳ نیسان ۱۹۰۹) عصیان عسکری سی او زرینه
سلاں یکدن استانبوله عن همت و بناه عسکریه نک تأدینه در عهده ایدن حرکت
اردوسی قوماندانی محمود شوکت پاشا آیاستفا و سده اجتماعه باشایان اعیان
و مبعوثان مجلسه و رو دنده خلم کیفیتی اصلاً خاطره کتیر مه مک افاده
واخته ایله مش ایسه ده افکار عمومیه نک هیجانی او کنه کچله جلک راه ده
اولدینه قشون چار و نایچار تبدل سلطنت هدف انتظار اولندی .

حرکت اردوسنک استانبوله دخونی متعاقب اعیان و مبعوثان دخی
آیاستفا و سده آیاصوفیه دکی دادره خصوصه لرینه عودت ایتدی و ۱۳۲۷
ریس الآخرينک یه نجیبی صالح کونی (۱۴ نیسان ۱۹۰۹) مبعوثان صالونه
مجلس ملی طالنده بر لکده اجتماععلی و قوع بولدی . خلم مقرزاولوب
اجر اسنده مشکله تصادف او لخا مق ایچون بیلاریزده بولنان هسا کر
و قوابعک اخذی و قرب سلطنتند تبعیدی او بله قراولاشدیرلش و بونک ده
یوم مذکورده حصولی تهمین قلنهش اولدینه مجلس ملینک اجتماعنده
مقصد خلم قراریخ ویرمک ایدی .

یوم ضربورده مجلس عمومینک جلسه سی خنی و دانی اولندی . مجلسه
اعیان رئیسی سعید پاشا ریاست ایتدی . جلسه نک کشادنده بیلاریزک اسلام
آلدینه و موجب اندیشه بر شی قالمدینه دائز محمود شوکت پاشاون کلان
تلغراف امامه او قونه رق برجوق خطیبل سوز ایستدی . هر کس تتابع کلام
ایله هدفه واصل اولنی دوشونیور ایدی . فقط اک اول سوز سویله بن
غازی مختار پاشا مسئله هی حل ایدیور دی . مشارا لیه دیدی که : « بوکون
جناب حق مجلس ملی به بر مهم وظیفه تودیع ایتمشد . هلت تلاش ایچنده
بو وظیفه نک ایفاسنی بکله بیور » هیمز قلبیزده او بله قرارین ویرمشزد ره
سوزی او زانه حاجت یوقدر . یالکن ایکی شیئی سر زردن رجا ایدرم .
اولا دولت علیه ده امثالی نامسیبوق او لان بو احواله بعضاً اتلاف دخی
وقوع بولمشد . لکن آنوده خون اولمک ملتك شان و تراحته یاقشایه جشن

جلسه یکین آجیلدای . فتوای امضا ایدن قلمی یادکار تاریخی اوله رق
احمد رضا بک آشیدی .

بزده خلعتری بر طاق غواص دخایه و خارجیه تعقیب ایلکی و ملک
وملت خیل مضرت کور دیکی تاریخاً نایت اولغله اعیاندن و معارف ناظری
بولننان عبد عاجز دخی استغفا تکلیف اولنق طرفداری ایم . و بو
حصوصه طانیدیم مبعوثره واعیاندن بر طاقه کشف راز ایتش ایدم .
جهانی تصویب ایمشر ایدی . حرکت اردوسی سیلزی تسلیم آلس
وطابه کار و خدمتی بیله کافهٔ قالدیرمش اولدیندن بوله بر تکلیف
قارشومنه سلطان عبدالحمیدک مقاومت و مخالفی عدم الامکان ایدی .

یک جلسه فتوانک قراپله باشلاذری . هر طرفدن خلم خلم سلیمانی
یوکسلاذری . غلو و زیجان اوصرتبه ده ایدی که استغفا تکلیفی اخزه المق
هیوم عمومی بی دعوت ایده جگ ایدی . مبعوثلر پادشاهی خلم ایمکله
حاکیت ملیه نک قوتی اظهار ایلک زعم و نیتده ایدی .

رئیس پاشا بر آهه لق ارباب حل و عقدن صراحت کلای دولت دکلیده
شیو اور تایه برسوز آهه رق خلی و کلایه تحمل ایلک ایستدی . و کلانک
مؤکلی عزل ایمی مخالف مشاق اولدقفن باشقه مبعوثلر در جال مخالفت
ایتدیلر . خلم بتوون ذهنلری اشغال ایلیور ایدی . اعیاندن فرق سامی
پاشا استانبولک فائخی سلطان محمد اولینی کی بو دفعه پایتخت دست
استبداد وار تھاعدن تخلیصی دخی برفتح میان اولدیندن ولی عهد سلطنت
حضرت قلیشک سلطان محمد خان خامس عنوانیه اعلان جلوسی تکلیف
ایتش واشبتو تکلیف آلقشله تلقی اولمیشیدی .

خلم قراری ویریله جکی آنده علوبت حاله دال اولق اوزره رئیس
سعید پاشا کر سیده آیاغه قالقدی . بتوون حضار دخی قیام ایتدیلر . حاصل
اولان سکوت وقت ایچنده . مجلس غرور و عظمته مشبوع نیم فرج
وانبساط ایله مشحون اولدی . وظینه نک آغیر لغیله برابر ایهاستک لزوم
واسابقی قناعی قلبدره حسوس وضعیتک مهابتی و ویریله جک قرارک
اهمیتی سیارده منکس ایدی .

رئیس پاشا — افندیلر او قونان فتوای شریفه و ملت طرفندن
کوستیرلان آرزوی عمومی موجبنجه سلطان عبدالحمید خان ناینک خلافت
و سلطنتدن خلنه قرار ویریور میسکن !
حضور تھالکله ال قالدیردیلر .

رئیس پاشا — سلطان عبدالحمید خلم اولندی . سریر خلافت
و سلطته ولی عهد مشروع محمد رشد افندی حضرت قلیشک اجلانه قرار
ویریور میسکن ؟
یشامون سلطان محمد خان خامس اندالیله بو تکلیف دخی قبول
اولندی .

در حوال اعیاندن عارف حکمت پاشا و آرام افندی و میوه ناندن اسعد
پاشا (دراج) و قره صو افندی (سلانیک) دن مرکب بر هیئت انتخاب
او توب خلعنی اخبار ایتمک او زرمیلیزه خاقان سابق تزدینه کو ندرلای .
اعطای قرار انسانده استغفا تکلیف تصورنده بولننان اعیاندن بر
حزب قلیل آیاغه قالقماشیدی . رئیس پاشا بالاتفاق قرار ویرلای ! سوزنی
سویلر ایکن او طور انلر کو زینه ایلیشوب اتفاق ایله می اکثریت ایله می ؟
دیگری او زریته اوذوات دخی قیام ایتدیلر . بناءً علیه خلم اتفاق آرا ایله
قرار کیر اولمشدی .

هیئت صرخصه خاقان سابقه خلعنی تبلیغ ایله کده « مقتضای قدر بوله
ایش » بن آنی آکلادی ایدم . دیه رک دولته ایتدیک خدمتلری یادو تعداد
و برادری نه لرجه محافظه ایتدیکی چرا غانه سوء قصددن بری اوله رق
اقامته مساعده اولنقی آرزوی اظهار ایتمکله بول آرزومنه مجلس ملیه
تبلیغ اوله جنی وعدی ویرلای . فقط آرزوی اسراف اوله میر رق
ایرنی آشام سلانیکه اعن ام قلنده .

خلعنی مناسبیله عبرت آموز بر قراج شی خاطره کلشیدی . آخز ندن
چیقان بر اراده قوجه ملکتک هن کوشه سنتهم مطاع و قانون قوتی حائز
واحکام قانونیه و حقی شرعیه تعلیمه قادر اولان اوم معظم پادشاهه حکم
تقدیرک او کنده اضعف العباد مزله سنه ایته رک زبون قلامی و تغیرات

کوئیه به بالفعل شاهد اولیسی و مجلس خلیعه، اک زیاده کووندیک و مشکل
زمانی ده و توقف و صداقتنه سراجت ایتدیک سعید پاشا نک ریاست ایلسی
و خلی قراری ویرن هبعو ظان ایچنده و قیله مفهور استبدادی اولش
و سنه لرجه منقارده سورونمش بر جوق ذواںک بولنی و کندو سنک برادر
مهتری سنه لرجه صاقلا دینی چراغان عجیسته رضا و مطاوعت کوسترسی
ایشته بونار اقبال جهانک قرار سازگنه و زمامداران امک حیات ابدیه سی
حیائف تو ایندنه منجلی اوله جغنه آچیق و کوزل مثلا درز.

هشکام اقبالده:

نه کندی ایلدی راحت نه خلقه ویرهی حضور
懋راعتی او قویانلدن بر جو غناک جنازه عازمده باقینک:

قدر کی سنک مصلاده بیوب ای باق

طوروب ال با غلایه لر قارشوک باران صف صف
بینی خاطره کشیرهاری حسن خانمیه دال غرائب مقدرا تندندر

(فاعبروا یا ولی الابصار)

سلطان عبدالحمید ثانیک نشی او کنده

خیری: احمد رفیع

خاقان سابق ارتھا ایتش، بو حوارد ایلک دفعه غزنه لردن او کره نیله ای.
بو غازه کونشک پارلاق ضیالی آلتنده، کولیوردی، بکلر بک سرای
او زاقدن، مائیلکلر ایچنده کورونیوردی. او تو زدرت سنه مدت عتمانی
تحتی اشغال ایدن سلطان عبدالحمید نانی رفاقت ساعت صوکره، کوزل استانبولک
طویر اقراری آلتنه کوموله جکدی. سلطان عبدالحمید ک جنازه سی بکلر بک
سرایندن طوب قاب سراینه کتیره جکدی. او راده ییقا لاجن، و ساعت
طقوزده، سلطان محمود تربه سنه کوموله جکدی. طوب قاب سراینه
کتیدم. اوره قابی او کنده، باشنده قابالاق، النه تقنق، تک بر نو تجی
پکلیور، باب السعاده او کنده کی آق آثار، کال نزاکتله کانلری قارشیلا یوردی.
قبه آلق، خراب و متروک، احتشامی دولرک خاطراتیله مشیحون،
عصر لر و وقاریه، آجی آجی کولیور کیدی. کونشک ضیاسی سرولردن
سوزویور، چنلر اوزرینه دو کولیوردی. برایک خدمه، البرزه طیر میقله
شباطک فیضل کوشی آلتنده یشن چنلر او زوندن، حصار ارمنش
پاراقلری طویلا یورلردی.

سلطان احمد ثالث کتبخانه سنک او کنندن چکدم. سیاه اوابلی بر خدمه
لا اله باعچه سی طرفدن حیله قوشی: جنازه کلیوردی. سرای برونه
طوغزی ایلویله دم. او فاق بر قافله، پارقلک قومی یوقوشی آغیر آغیر
چیقیوردی. ریخته بیوک بر استیمبوط یا لاشمن، صاری با جاسنده
دو مانلر یو کسه لیوردی. بوم نظره یک حزیندی: صرصمه، ساحللر، پیه لر،
کونش ایچنده ایدی. او زاقدن، چیدیه جامعه سنک نارین و بیاض بناسی،
سیله بیزک آفاجلیق جاده سی، سرایک چیلاق آفاجلر آرد سندن کورون

سلطان سلیمان خلیلی، روحانی بومقدس تحمله تسلیمه ایداره ردولینک ظفرلری ایچون بوراده دعا ایداره، خرقه سعادت او کنده کوزیاشری دوکارلری. دیوارلرلر نگارنک چینلری، قیمتدار بازیلری، کوز قامشدیر بیوردی.

حاجت پنځړه هی او کنده کی حصیولر قسمماً قالدیر لمشدی . قارشیده هی
کنیش ، بوزلی جاملر خلیجیلک کورونسنه «افع او لیوردی . ایکی یېشیل
کړه وړت او زرنده » سرویدن ، آلتی قولواو اوفاق بر تابوت » حصیلر لړک
فالقديني طاشلک او زرنده ، اوفاق بر تشير کورولیوردی . سلطان عبد الحمیده
عریان وې . روح ، تشير او زرنېه یا تیغیلشدی . حاجت پنځړه سنک یالدیزلي
بار مقلقاری او کنده متأثره طوردم . تابوتک ایلار یېسنده ، اندرون او کانی ، الارېنی
حرمتله قاووشدر مشلر ، خدمته هستضر ، یکلیور لړه هی . قارشیده سلطان
براهیمک سنت او طهه هی ، عصر لړک هنابنی صاقلايان قاپالی قاییسی ، مائی
چینیل دیوار لړیله ، تاریخنک بو صفحه سنه قاریشمې ایسته میور ګیلسی .
تشیر او اطرافنده ؟ ایکیسو یېشیل ، ایکیسو بیاض صاریقی ؟ درت خواجه هی
للر نهه صاری لیفلر ، هست صابوناری ، دیندارا هه بر احترامه نشي
یقایلر دی . سلطان عبد الحمیدک بلنه طوغنی بیاض ویکی بر کفون
ور تولشدی . کوکسمن یوقاریی و دیزلر ندن آشاغیسی آجیقهه ایدی .
وجودنه او زون بر خسته هاعک ضعی کورولیوردی . رنکنده او لوم
صاریلاني ، قور قونځ بر صاریلاق یوقدی ؟ غیل دیشندن ، جامد بر جسم کیدی .
وې او اوفاق ، صاحب و صافالی آغاومشندی . بروني ، چهور سنه نسبتاً
وزونجېه ایدی . کوزلری قایانش ، چو ټوره یا تکشدي . او زون وسیاه
قالشلريثک وضعنده ملال و تأثر واردی . صاچاری آلتنه طوغنی بر از
دو کولشندی . حصاقالی بیاض ، او جلرينه طوغنی ، صارارمشندی .
وزرنده اختيارانی علامتی ، فضلله بر یوشوقانق یوقدی . بونې اینجې لمش ،
و هوز کیکلری طیشاری فیلر لامشندی . الک ضعیف یېلری کوکسی ایدی .
کوکس و قالچه کیکلری کورولیوردی . باجاقلاری بیاض و اینجېه ، ایاقاری
و فاقدی . وجوښنده هیچ قیلې یو تکشی . یالکزمه او جلر نده ، قولاری نېڭ

مسلسل طاماری، مبهوت و ساکتندی. سیاه، بوتون سیاهلر کینهش، بر قافله نک باشلر اوزرنده، بیاض بر چارشف، قویو بر شال، یکی بر سدیه کورولیوردی؛ سلطان عبدالحمید، تخته بر سدیه اوزرنده، یا ماغنک ایچنده، بی روح یا تمددی. قالین، صاری چیزکیلی، یاتاق چارشافی، سدیه نک کنارلرینه طوغر و صادقیوردی. اوزرنده تو رئیسی و لشیل نقشی، قیمتدار، قویو بر شال او رتولشدی. روزگار او ردقجه شال قالقیور، آلتنده ضعیف بروجودک، او فاق برباشک قاباریسی کورولیوردی. جنازه نک او کنده بکلر بکی سرایینک محفوظی، یانلر نده ایکی صره همسکر، سدیه نک طرافنه اندرون هایپون آغالری، سرای ارکانی آخر آغیزیور و بیورلر دی. سدیه آل اوستنده طاشینیوردی. آرقده شهزاده سلیم افندی، داماد پاشالر، محزون و متاثر ایلر یاهیورلر دی. هر طرفده هبهم بر سکوت خدمه دن بری النده بر قفس طاشیوردی. فسک اوزرنده بیاض بر منديل او رتولشدی. بو، سلطان عبدالحمید ثانینک فسی ایدی. بوتون سیالر متاثردی. او زاده، بر باغچوان، النده بر چایه، ملول نظر لویجی دیکمش، باقیوردی. اطرافنه، جسدی طاشیانلرک قوملر اوزرنده آیاق سیلر ندن باشقه برشی ایشیلیوردی. دکن ساکن و طفاله سزدی. سرایک او کنده، بیزانسک ابدی یادکاری، یوکسک ستونلر، کونشک ضیالریه، مارلا بوفدی.

جنازه، لاله باعچه سی او کندن چکین یلدی. خرمه سعادت لک یشیل و یالدزلى
قاپیسی او کنه کتیر یلدی. قاپی آچیلشیدی. اول او زرنده ایچیری کیردی.
شهرزادهار و داماد پاشالر مجید یه قصر نده، جنازه یه رفاقت ایدنلر طیشاریده
قالیلر. قاپی قاپاندی، ایچیری یاه خرمه سعادت او کاندن باش یه سی
کبره مهدی.

نه مثوره نه علوی، نه احتمامی بوداً زیدی! بوراسی، عنانی خازدانیک خلافت نامه اشایلدیک الله بدیع، اک مقطعن، اک پارلاق پرمیبدی. دیوارلر مائی ویشل چینیلر، آلتون والایزلى لو جهله عزیزندی.

فورولاندی، تابوت یه‌ایندیرلادی، تتشیر، تابوتیانه کتیرلادی، اینجه کفار سریلادی، سلطان عبدالحید نشی حرمته تابوتیه ایندیرلادی. سلطان عبدالحید، حشوی دیقیه‌لرینه قدر، کندیچی غائب‌ایته شدی. حق و صیت اینشدی: کوکسنه عهدنامه‌دهاسی قواناچی، پوزنخ‌خرقه سعادت دستمالی، سیاه کعبه اور توپی اور توله جگدی. بو و صیت‌حرفیاً اجر ایدلادی. سلطان عبدالحید تابوت اینچنده، بیاض کفار آرمه‌سنده، کیکلاری خایلان چیلاق کوکسنده عهدنامه دعاسی، پوزنده سیاه بر کعبه اور توپی، آق صاقالی، ابديته طوفرو قاپانش کوزلیه عربان و پریشان، خرقه سعادت دايره‌سنده پاتیشی، جداً آلمیدی: سلطان عبدالحید بوتون کناهله‌نی قارینه‌براقش، خاشانه بر وضعیته حضور السی، پیدیوردی.

کفن با غلاندی، تابوت قاپاندی. صدف قاقالی، عصرلر کورمش بر ساعت آخر طینلری خرقه سعادت دايره‌سندک علویتی ایچنده عکس ایندی، تابوتک تجھیزیه باشلاندیدی. اوزریه اولاپر پاتاق چارشافی، دها اوسته صیرمه ایسله‌مه‌ل آل بر اور توپو نوازی. آیاق اوچنجه لاجوردی باقین چیچکلی بر قوماش صاریلادی. آن اوسته کعبه اور توپی، قیمتدار طاشلره هزین کفرلر قونولدی. باشه و قولاریه شالار صاریلادی. باش طرفه صاریلان پیش اطلس اوزریه قرمزی برفس قونولدی. نعش یقانیزکن، چیلاق بر تابوت، تخته بر تتشیر، خرقه سعادت دايره‌سندک کوزلر قاماشدیران رنکلری ویالدیزلریه تصادم تشکیل ایدیوردی. شمدى سلطان عبدالحید ک ایسلر، شالار، صیرمه‌لر، قیمتدار طاشلره هزین تابوتی، دايره‌نک احتشام و غلویته توافق اینشدی.

هر کس چکیلدی. بالکن، هزین ستونلار، ملون دیوارلار، پارلاق لوحنلر آرمه‌سنده، باشی حرم دايره‌سته متوجهه بر تابوت، صولدنه دايره علیه‌نک پنجه‌سندن آلتوزلر و صیرمه‌لره هزین پیشل پرده‌لر، آغین صیرمه پوسکولار، آلتون شبکه‌لار، قیمتدار و تارینه لوحه‌لر، کلام قدیملر کورولیوردی. عرضخانه اوکنده بر آیاق سمى ایشیدیلادی.

آلت تسحیرلند، پاره قلرینک اوزرلرده سیاه قیال کورولیوردی. قوللری پیتابانه ایکی طرفه دوشمن، آیاقلرینک پارماقلاری آچیلمشده وجوده‌یسته صاغ طرف به‌پیاضدی، حصول طرفده و آوقه‌سنده قیر متریلقار کوزلیوردی. هیئت عمومیه‌سی سویلی ایده، بیاض بروجود، یقاندیجه کوزلله‌ن برلنش، بیکی بر تتشیر اوزرلند، بیقالانلرک البریه تابع او زانش پاتیوردی. نهاشش قارشیسته، الـرلند کوموش پخوردانلر، آغار طوریوردی. هر کس حضور اینچنده ایدی. بوتون سوالرده توکل علامتلری کورولیوردی. خرقه سعادت دايره‌سی تاریخی پر کون پاشایوردی. اوکون، و قایعله طولو، اوژون بر سلطنت دوره‌سندک حصول صحیفه‌سی قاپان‌جقدی. بوتون نظرلر، سلطان عبدالحید ک تشیر اوزرلند، باقی کوزلریه دیکلمشده، نعشه‌صیحچاق حصول دوکول، بکه بیاض بردمان بوكسلیور، پخوردانلردن چیقان عود و عنبر قوقولریه قارشیوردی. اطرافده خاشانه برسکون حکم سوریوردی. خدمت ایچون، کیوب چیقاتلرک، حصیرلر اوزرلند، آیاق سسلردن بشقه برسن ایشیدیلیوردی. آیاق اوچنده، دیره‌کات یانده، دامادلردن ایکی ذات، الـریخی قاوه‌شیدیر مشار، کوزلری نشنه معطوف، هناره آغلایورلرددی. طیشداریده، طیمعتک بوتون کوزلکلری حسن ایدیلیوردی: خلیجک حصولی او موئاز برشاط کونشنلر و نقیلی آلتنده پارلایوردی. چشیرلکلک آغچلری چیلاق، بهارک فیضه منظردی. یقانه‌الآن پیشنه‌مشدی. سلطان عبدالحید ک، تتشیر اوزرلند، قاپانش کوزلری، آخارمیش صاحلری، چیلاق وجودی ایله‌نی تاپانه پاتیشی، قلبده ملال و انتقام حصلری پیدا ایدیوردی. بعضاً باشی بر دنبره قایسیور، یانلریه طوفرو دوشن قوللریه مخصوصه، بی‌چاره بر انسان وضعیه آیور، آق و پریشان سقالیله بوقتی غریبانه بوكولیوردی. سلطان عبدالحید ناینک بوبک طبیعی هاقبی، هیچ بر استبدادک، هیچ بر ظلمک، هیچ بر قوتک پایدار اولامیه جفنه قطعی بر دلیلیدی.

نهایت نهشک یقانامی بیتدی. صاری ایک ایشانه مدنی حولیله

آلای بوراده ترتیب ایدیله جگدی . شهر ادکان ، اعیان ، مبعوثان ، ارکان دولت ، سفرا ، امرا ، سرای اغوانی ، هپ بورا یه طوپلائمشلردى . آراده صیراده ، تشریفات مأمورلرینك صیرمهلى ائوابلریله ، الارنده بیاض بر کاغذ : — اعیان ، مبعوثان ، رجال علمیه ، امرا ... دیله چاغیردقلى ایشیدیلیوردى . نهایت آلای ترتیب ایدلاری . سرولرک او کنه خدمه شاهانه ضابطان و افرادی دیزمشلردى . بیاده افرادی ، سلاحلارى اوموزلۇيىنە آصمىشلر ، کالسکونتله یوروپورلاردى . تابوتک او کنده ددهلر ، شاذلى درکاهى درویشلرى گىديسوردى . تابوی طاشيانلۇ اندرۇن ھايون آغالرى و سرای او کانىدى .

تابوت ، باب السعادەدن اورته قاپى يه قدر ، سرول آراسىندن ، يواش يواش ایلریله دى . اورته قاپىدىن وقار و احتشام ايله چىقاركىن حزىن برتەپىل ، روحه خشوع وتوكىل وىرن طاقلى برصدا ، اورته قاپىنىڭ طاش دیوارلىرىه ، بىزمانلار وزرايە محېس تشکىل ايدن قاپى آراسە ، عكس ايتىدى . بو صدا سلطان سليم ثالث حساس ، تجىب روحنىڭ ترجانى ايدى . اندرۇندن عكس ايدن ھر نفە ، اندرۇندن يوکسەلن ھر ترانە ، حساس پادشاهك پاك و مبارك روحى يادايتىرىمەمك قابىلىدى ؟ اندرۇن ھايون آغالرى صلاة او قويورلاردى . قبه آلتىك خراب دیوارلىرىنە عكس ايدن بوسسلر ، عثمانى روحنىڭ حزىن فريادلارىدى . هر كىس تابوتک آرقەسىندن حزىملە یوروپوردى . بو تارىخى قاپى ، نە پادشاه جنازەلىنىڭ چىقدىغى كۈرمىش ، اطرافنە نە آجى كۆز ياشلىنىڭ دو كولىكىنە شاهداولىشدى . او كەم ، ددكانڭ فاصەدار ، حزىن توالرى ايشیدیلیور ، شاذلى درکاهى شىخلىرىنىڭ حزىنى بر عرب لەنلى اوقودقلرى كەم توخيد ، تكىيلر و نعتار ارهىسىندە ، آهسته بر قرات كېي يوکسەلپوردى . اورته قاپى ايله باب ھايون آدمىي آلمان ضابطلىرىنىڭ او توموپىللارى ، مەكلەق قوقاق آراپەلریه طولىشدى . ايى ئظرىف خاتم ، آراپەدە ، آياغىه قالقىشلر ، يوزلۇنە اينجە پچەلر ، آلای سير ايدىسپورلاردى . بىر آز او تەدە ، بىزانلىك ايرىنى كېلىسىلى و

ذامااد پاشالردن محترم بر ذات ، متائماانه آدىملارله ايلرلاردى . خرقە سعادەت دیوارلىنىڭ كوشەسىندە ملول و مخزون طوردى . اللىزىنى آچدى ، كۆزلىرى تابوتە متوجه قىيە بىر دعا ايتىدى ، صىمىمى بىر ھېچقىرىق ھىزىن قېلەلدەم عكىسلر بىراقىدى .

***

ساعت طقوز . خرقە سعادەت قاپىسىنىڭ او کنده صيرمهلى او نيفورمهلى قالپاقلىر و شاپقەلرلە سفىرلر و ضابطلىر بىلە یورلاردى . اجنبىيلر بو مەضمۇن دا ئۇرىنى مراق و حىرتە سير ايدىسپورلاردى . علماء آرقەلرندە كىنيش قوللىي ، كۆكىي صيرمهلى يېشىل و مور لباسلى ، صارىقلىرىندە صيرمالى ، حزىملە استقبال ايدىلاردى . غلبەلەك كىتىدە كە آزتىوردى . ولى عەمە سلطنت ، شەزىدەلر ، يۈپۈك او نيفورمهلىلە كەشلەردى . شباط كۆنشى آلتىدە نىشان ، صيرمه ، او نيفورمه پارىتەتىسىندە باشقە بىرى كورولىوردى . خرقە سعادەت دا ئۇرىنىڭ قاپىسى بىر دېنبرە آچىلىدى . بوتون نظرلۇ قاپى يه چوپىرىدى ، غلبەلەك او طرفە طوغىرى بىرىكىدى . قاپىنىڭ ايى طرف طولىدى . هر كىس ، قىلىر تەپىچ ، جنازەمى كۈرمەك اىستە یوردى . نهایت ئاماسلى كەرلەر ، صيرمهلى كەبە اورتولارى ، آل اطلسلىرلە مەزىن تابوت ، قەزىرى فسى ايله ، پارماقلار او زىزىدە ، مەھىب و مختشم ، طيشارى چىقىدى . ارکان دولت ، ضابطلىر ، سلطان عبدالحميدلە جنازەمى حضورىنىڭ ايدىلر : بوتون نظرلۇ تابوتە دىكەلەشىدى . تابوت ، خرقە سعادەت قاپىسى او کنە يو كىشت بىر موقۇعە قوتولىدى . حىميدىيە جامعنەتكىرىسى شىيخى ، صيرمهلى يېشىل ائوابى ، كۆكىستىدە نىشان ايله طاشك او زىزىيە چىقىدى . اطرافە ياقىنارق صوردى : — سر حومى تاصل بىلەرسكز ؟

ولولەلى ، حزىن ، مەڭىز بىر چوق سىس ، سروپىار آرەسىنىڭ عكس ايتىدى : — اي بىلەز .

قيصە بىر قاتىخە بىر ماسىدە نهایت ويردى . تابوت قالدىرىلى ، سلطان احمد ثالث كېتىخانەسىنک ، عرض او طەسىنک صاخندىن آغىر آغىر كەمدى ، باب السعادە او کنە كەلدى ، جنازە ئازى عللاصول بورادە قىلىنىدى .

مکتبه سلطان عبدالحمید ثانی به دائر
گشتمانی ۱۹۰۷

صوک دورك عسکري موزمى اوکنده، مهترخانه طاقى، جسم
قاوه قلرى، قرمى شالوارلى، صيرمه چىكتىلى، صاربىل و قرمىلى
بايراقلىيە دوزمىشلىرىدە. جانلى بى تارىخ، حرمت و توقيىر ايلە تابوتى
سلاملىيوردى.

جنازه باب هايوندن چىقىدى. سوقاقلر انسانىن كورولىيوردى.

آيا صوفيا اوکندىن سلطان محمود تربه سنه قدر جادەيە ايڭى صرە عسکر
دىزلىشدى. آغاچلىر، اولر، پخىرلەر، ئامالر قادىنلە، چولوق، چوچقە
طولىشدى. ترا موايىلر طورمىشىدى. تابوت، آجيقلى و مۇئزىر دعالە،
تكىيەلر و تېلىلەرلە ايدىلەيەيوردى. جنازە يى كورنلار، مئاڭ اولىيورلۇرىدى.
اولر ك پخىرە لرى قادىنلە طولو ايدى. بى خانم، ھىچقىرىيەلىنى ضبط
ايدەمۈر، متىلى كوزلۇندا، باشقى ديوارە طاسانمىش، آغلايوردى.
جنازە يى لاقيدانه سىئى ايدىنلاردا واردى. فقط حساس قىللىر، بوجىزىن
سىاسمە، بومۇئىم فريادلەر، بودىنى احتشامە قارشى كوزلىينىڭ ياشاردىغىنى
حس ايدىيوردى. او توز درت سنه خلافت مقامى اشغال ايدىن عمانلى
پادشاھنىڭ صوک مناسى حرمتىلە اىفا ايدىلەيوردى.

* * *

صوک شەقىي آكدىران آللە! آللە! ندارىلە تابوت تربه قاپىسىندن
ايچىرى كىدى. سلطان عبدالحميد حرمت و تكريم ايلە قبرە اىستىرىلدى،
عثمانلى تارىخىنڭ او توز درت سنه لەك صفحەسى حزىن بى صورتىدە خاتامە
ايردى.

بو يولك آتە ۱۵ شباط ۱۹۱۸

SATINALMA

۱۹ - ۱۱ - ۱۹۰۷

P. DASARAN